

Esaias Tegnér: Jubelfesttalet

Talare

Esaias Tegnér
Professor och präst

Plats

Carolinska lärosalen, Lund

Omständigheter

Esaias Tegner var professor i grekiska i Lund och fick hålla ett av talen vid Lunds universitet när man firade 300-årsminnet av reformationen 1817. Dessa nationella fester är typiska för 1800-talet, "attentatens och jubelfesternas tidevarv" med Strindbergs ironiska formulering.

Tegnér's tal blev en sensation, inte minst genom stilen. För det första talade han på svenska medan många professorer ännu höll tal på latin. Språket var för det andra enklare och djärvare än gustavianernas. Framförallt präglades det av tre retoriska figurer. Den första var antitesen som lät honom ställa idéer och gestalter i dramatisk kontrast till varandra. Den andra var sentensen som lät honom pressa samman tankar i tung sats gjord att minnas och citera. Den tredje var metaforen. Tegnér tycktes ständigt tänka och tala i bilder, och de var ofta överraskande. Detta måste ha uppfattats som en ny och modern talekonst.

I stället för att begränsa sig till ett lovtal över Luther och reformationen gör Tegnér kopplingar till sin samtid: "Huru ha vi använt vårt arv? I vad förhållande står den närvarande Tidens Anda till Reformationen?" Tegnér ser hur två läger står mot varandra. I det ena drömmar man om en framtid som ska förverkliga franska revolutionens ideal av frihet, jämlikhet och broderskap. I det andra fruktar man nya revolutioner som riskerar hölja Sverige och Europa i blod och anarki. Nu framför Tegnér en ny och djärv tolkning av det för den tiden så centrala frihetsbegreppet. Först, hävdar han, måste man bredda synfältet. All frihet och varje revolution måste vara både politisk och andlig. Han utvecklar sedan sin tankegång genom att ställa det gamla seklet och det nya mot varandra. 1700-talet hade ågt en strävan efter klarhet i tanke och språk – men också en andefattig materialism och övertro på förnuftet. 1800-talet hade medfört ett nytt sinne för religionens sanning och konstens djup – men också en dragning mot kvalmig mystik och osunda spekulationer. Nu, hävdar Tegnér, måste man söka en syntes av dessa motsatser, en ny förening av förnuft och religion, liksom av tankens klarhet och poesins under.

Den högtid vi i dessa dagar fire, är i mera än ett afseende märkvärdig och upplyftande. Halfva Europa stor opp och begår minnet af en enskilt man, som utan någon borgerlig betydenhet, utan några yttre hjälpmedel, endast med sitt hufvud och sin fria, uppåt sträfvande Ande, förändrade verdens utseende och befriade både Religion och Förnuft, från sina nesliga bojor. Folken församlas i Herrans Tempel och prisa den Evige som sändt sitt ord, och näst honom den som åter framdrog det i dagen, så rent, så enkelt, så kraftfullt som det fordom hördes ifrån heliga läppar. Skalderna sjunga till hans lof och den ene Talaren aflöser den andra för att prisa hans minne. Dagen hör ingen ting annat än hans beröm, och Natten lågar af bilder som skola antyda hans verk. Ett allmänt Jubel fattar land och stad. Man glömmet tidens trångmål och tänker ej, talar ej om annat än den väldige mannen och hans under. Öfver den prisades bröst har jorden redan länge hvilat; men märkvärdigt och upplyftande är det för en hvar att se, hur Sanningens strid alltid slutas med seger, hur människan är stor endast genom sin tanke och sin kraft, och hur den verkeliga storheten aldrig förgätes av

Efterverlden.

Förtjenster, sådana som Luthers, borde också minst af alla äfventyra att bli förgätna. Hans företag var så viktigt för allt hvad Menskligheten skattar heligast, det verkade så afgörande på hans tid, dess följder ligga så öppna äfven i våra dagar att Liknöjdheten sjelf ej kan få tid att glömma. Men till denna allmänna beundran verkar äfven betydligt en annan omständighet. Luther var nemligen en af de sällsynta verldshistoriska characterer som alltid i hvad de ock företaga sig genom sjelfva sitt sätt förvåna och outplånligen inpregla sig i minnet. Det låg någon ting ridderligt, jag ville nästan säga, någon ting äfventyrligt, i hela hans väsende, i hela hans företag, sålunda som det både börjades och fortsattes. På allt hvad han gjorde eller sade tryckte han alltid en egen stämpel af nästan ofantelig storhet, af nästan öfverbrusande kraft. Hans handling var som ett helt, hans blotta ord var som ett halft fältslag. Han var en af de väldiga själar hvilka, likt vissa Trän, blomma endast under stormen. Hela hans stora, rika, underfulla lif har alltid förekommit mig som en Hjeltedikt med sina strider och sin slutliga seger. En sådan Ande måste nödvändigt alltid skaffa sig rum, han måste nödvändigt på ett afgörande sätt gripa in i Historien, hvarthelst också hans verksamhet vändes och under hvilka förhållanden och hvilka tider han också framträdde.

Det Tidevarf hvori Luther framstod var en af de stora verldshistoria Epoker då Tidens orm byter om skinn och framgår i förnygrad gestalt. Medeltiden har redan länge stått vid sin graf. Den gamle Riddaranden som utgjorde dess egentliga lifskraft var af flere orsaker så godt som förslocknad. Kriget hade tagit ett nytt skick och trängt den blotta personliga tapperheten tillbaka i skuggan. Staterna hade samlat sig i större massor, en fastare ordning hade stadgat sig och Lagen och dess mäktige handhafvare var öfver Riddaren och hans svärd. Nya borgerliga förhållanden hade äfven småningom uppkommit. Ett nytt stånd hade bildat sig som täflade med de förra i förmögenhet och var dem öfverlägset i bildning och practisk behändighet. Handeln med sin verldsförenande ande sammanband folken och utbytte mellan dem icke blott varor utan äfven tankar och åsigter. En ny verld hade sprungit opp ur Oceanen och skickade den gamla sitt guld och sina under. Genom Boktryckeriet hade man ett nytt förut okänt medel att sätta i omlopp och utsprida satser och undersökningar. Det var omöjligt att längre spärra Tanken inom ett särskilt skrå eller qvarhålla den lössläppta Forskningen. Hon gick genom lykta dörrar. Det hade växt vingar på den unga örnen, och han pröfvade dem alltjemnt och steg emot Solen. Man

kunde bränna kättaren; men hans skrifter blefvo kvar för en hvar och ropade som Anderöster öfver jorden. – Den gamla classiska Forntiden hade nyligen blifvit framdragen ur sitt grus. Lik en ur jorden uppgräfvnen stad stod den för den förvånande verlden med alla sina Tempel och Stoder. Dess ofantliga massa af klara föreställningar och djerf forskning kastades på en gång som ett gäsningssämne i den redan förut oroliga Tiden. – Hiera[r]kien hade länge beherrsikat verlden. Den hade förut tilläfventyrs varit nödvändig för att som en osynlig makt, som en hand ur molnen, sammanhålla det förvildade Europa. Europa hade flertalet Sekler igenom ej haft eller kunnat ha någon annan verkelig föreningspunkt än Kyrkan. Nu var förhållandet annorlunda. Det theocratiska Systemet hade efter tidens förändrade skick blifvit onödigt, följaktligen äfven olämpligt. Det måste derföre lemna plats för ett annat. Hierarkien måste falla. Hans ålderdomsdebaucher och hans halsstarrighet att ingen ting vilja medgifva påskyndande blott hans fall. Men han kunde verkligen ingen ting medgifva. Han var som en slagen Eröfrare, som ej kan underhandla, ej kan återlemna något, emedan han derigenom äfventyrar att förlora allt. Flere märkvärdiga försök att störta honom hade redan blifvit gjorda. Det är sant, de hade misslyckats; men den blinda lydningen var dock genom dem bruten och en möjlighet gifven att tvifla på den ofelbare. Men detta tvifvelsmål var också hans undergång oundvikelig; ty han berodde från början på frånvaron af allt tvifvel, liksom mörkret beror på frånvaron af ljus. Han var som ett pappersmynt hvars värde är förloradt när förtroende dertill upphör. Det afgörande ögonblicket var inne. Jorden var ihålig under den gamles Thron; och det fordrades blott en djerf beslutsamhet och en kraftig arm för att störta honom i den öppnade afgrunden.

Min mening med det nu anförda är ingalunda att förringa värdet af Luthers stora företag. Meningen är endast att förklara dess historiska möjlighet. Det stora och verldsomhvälfvande kommer aldrig oförberedt. Det mognar långsamt emedan det lefver länge. Endast det obetydliga fladdrar plötsligen fram som ett stjernskott och dör bort likasom det. Man säger att en stor man skapar sin tid, och man har rätt såvida man härmed ej förstår en orimlighet. Af intet skapar Gud allena. En stor man, äfven den störste, är nödvändigt alltid en Son af sin tid; men han är dess äldsta Son, han är Tidens Fideicommissarius. Tidehvarfvet är hans, och han förvaltar sitt gods som honom bäst synes. De spridda Elementerna finner han för sig, men vanligtvis ännu outredda och i chaotisk oordning kämpande emot hvarandra. Att samla och ordna dem till en Skapelse, att rikta dem till ett bestämdt mål, att verka på tiden ledande, sammanbindande, med ett ord bildande: detta är hans storhet, detta är hans egentliga

Skapareförmåga. Hvad han sålunda frambringar, det är, det kallas med rätta hans verk. I denna menliga betydelse taget skapade Luther sin tid. Mycket var gjordt före honom; ty hvad han gjorde hade annars varit en omöjlighet. Men icke dessmindre var han ensam den seculariske mannen, på hvilken allt ankom, det var verkligen han som omhvälfde hela andens verld, det var han som hämnade Förnuftet, det var han som störtade Vantron och Påfveväldet.

Man kan betrakta, och betraktar vanligtvis Reformationen endast i dess förhållande till Kyrkan. Emedlertid utgjorde Religionsreformen, sjelfva de theologiska satserna blott dess ena sida, vigtig utan tvifvel, men derföre icke den enda. En alldes isolerad Religionsförbättring är i sig sjelf omöjlig; ty med Religionen hänger allt menligt i ordets skönaste bemärkelse tillsammans. Reformationen är i ett annat hänseende att anse som det menliga Förnuftets nya Testamente, som en befrielse från den gamla Träldomen. En ny tid tog med den sin början och lemnade i arf till de efterföljande tankens frihet, forskningen och öppen plats för utvecklingen af alla våra ädlaste anlag. Luther planterade icke Kunskapens träd (Gud planterade det redan i Paradiset) men han nedref klostermuren omkring det, att dess grenar kunde vagga i en renad luft och dess frukter mogna i Solen. Trehundra år äro förflutna sedan denna stora händelse. Vi äro Reformationens arfvingar. Det frågas alltså med skäl: Huru ha vi använt vårt arf? I hvad förhållande står den närvarande Tidens Anda till Reformationen? –

Jag ser en talrik samling framför mig. Den väntar tilläfventyrs af Talaren hvad han hvarken kan eller vill gifva. Dagens högtidlighet är rik. Den lemnar valet mellan en mängd ämnen. Jag har föredragit det nyssnämnde, emedan vår närvarande tid synes mig i flere hänseenden märkvärdigt. Så godt jag kan vill jag derföre som han ilar förbi fatta Tiden vid de flygande lockarna. Jag vill se honom i det skiftande anletet och måla honom för Er sådan som han förekommer mig.

Det gifves i allmänhet ingen ting svårare än att rätt bedömma sin egen tid, likasom konstnären har svårast för att träffa sin egen bild. En hvar utaf oss kämpar gerna för sig sjelf och kan ej bedömma annat än hvad som närmast tränger in på honom, likasom den simple soldaten värjer sig sjelf i slaget och nedslår sin närmaste motståndare: men om slagets gång vet han föga eller intet. Endast Fältherren står på höjderna och öfverser med klara blickar det hela. I mera än ett afseende liknar också vår Tid ett fältslag. På dess utgång beror icke

dagens eller landets öde, men Seklernas och mensklighetens. Tidsanden gör som stora Fältherrar: han manövrerar för att förvilla; det är ej lätt att gissa hvad han egenteligen åsyftar. Allt är partie med eller mot; det är svårt att dömma utan våld och vrede. Emedlertid är en sådan dom nöndvändig för en hvar som icke vill försofva sitt Tidehvarf. På hafvet tar man solens höjd för att veta hvar man är och styrer derefter sin kosa. På jorden måste vi göra det samma och akta på tidens tecken, om tiden skall akta på oss.

Att världen för närvarande befinner sig i en afgörande brytning till lif eller död, till ljus eller mörker, att vi lefva i en vändpunct af Historien, att vi med ett ord bygga på en Volkan som gäser inunder oss: derom öfvertygar oss den flyktigaste uppmärksamhet och Volkanens utbrott som vi till en del öfverlevvat. Men denna Revolution är, likasom Reformationen, till sin innersta grund andelig; den åsyftar en omhvälfning i tänkesätten, i Vettenskapen, i Konsten. Men på andra sidan är det Anden som styrer världen, och tänkesätten antaga alltid förr eller sednare mandom och öfvergå till handling. Hvarje Revolution i sinnena har derföre alltid en yttre politisk sida, likasom hvarje rot har sin stam eller hvarje själ har sin kropp. I begge dessa hänseenden, det inre, andeliga, och det yttre politiska, måste derföre vår Tid betraktas.

Det sistförflutna århundradet prisade sig sjelf som ljusets och fullkomlighetens Tidehvarf. Det såg med förakt ner på nästan alla föregående tider såsom barbariska och fördomsfulla. Vi böra också erkänna att utmärkta män under denna tid verkade för Europas bildning, att mången fördom förskingrades, att Vettenskaperna, i synnerhet de practiska nådde en förut okänd höjd, och att äfven de andra i allmänhet behandlades med en klarhet i framställning och form hvaraf man allt sen den gamla classiska tiden endast haft få exempel. Det låg i hela det adertonde seklet ett sträfvande till begriplighet och reda, som visserligen i sig sjelf är berömligt och endast genom sin ensidighet och sitt användande på orätt ställe blir förkastligt. Vore ej menniskan sig sjelf en gåta hvartill hon förlorat ordet redan i födslen, blefve hon ej med förbundna ögon landsatt på lifvets ö och bortkallad derifrån; vore icke just det ädlaste och heligaste hos henne tillika det obegripligaste; i sanning det nyss förflutna århundradet hade varit det enda fullmyndiga och alla de föregående hade endast utgjort Tidens barndomsår. Men lyckligtvis är menniskan något helt annat än det hvartill den nyss förflutna öfverklöka Tiden ville göra henne. Betrakta vi denna Tidens ande i sina särskilda yttringar så var det utan tvifvel rätt att man beifrade fördomen; men det var ingalunda rätt att man tillika ansåg allt andeligt, allt heligt för en

fördom. Hvarje tid har sin vantro, sitt ogräs; men midt ibland ogräset vexa ofta Religionens liljor. Det var ingalunda rätt att man bortrensade de ena med det andra. Det var helsosamt att man förföljde Förföljelseandan, att man predikade Samvetsfrihet och Tolerans; men det var ingalunda helsosamt att man med Tolerans i sig sjelf ej menade annat än liknöjdhet och att man tålte alla Religionsmeningar på samma sätt som man tål en dåres hugskott eller den sjukes feberdrömmar. Det var riktigt att man sökte ge klarhet och lättfattlighet åt Vettenskapen; men det var ingalunda riktigt att det skedde på grundlighetens bekostnad, att man i stället för det fordna allvaret införde en slipad ytlighet och en sladderaktig mångkunnighet som fuskade i allt och med fräck lättsinnighet afgjorde det heligaste. Det var riktigt att man i Konsten skattade högt en viss Nations mästerverk; men det var ingalunda riktigt att man utan urskillning framställde deras blott nationella former som de enda rätta och lofliga och ville tvinga dem på folkslager och språk för hvilka de ej passade. Det var ingalunda riktigt att man i allmänhet ville tvinga Sångmön, det friaste väsende som solen skiner på, att dansa i bojor. – Till grund för hela Tidehvarfets bildning låg en materialistisk åsigt af verlden, för Religion som för Moral, för Vettenskap som för Konst, den förderfligaste af alla möjliga, förderfvelig äfven i det afseendet att dess jernhårda Consequens och dess kalla beräkning göra den till den svåraste af alla menskliga förvilleleser att med förnuftsgrunder vederlägga. Till följe häraf förklarade Tidens ypperste män mer eller mindre tydeligt att all Religion, och i synnhet vår uppenbarade vore en folksaga tjenlig att skrämman barn och hålla pöbeln i tukt, men i öfrigt ovärdig ljusets Tidehvarf. I stället för Tron med sina fromma aningar, i stället för Förnuftet med sina eviga urbilder, i stället för Inbillningen med sin verld af under och skönhet, infördes, om jag så får uttrycka mig, en Förståndets Despotismus som mechaniserade, så vidt möjligt var, den menskliga Naturen och föraktade allt som ej fick rum i begreppets trånga former. Med sitt räknebräde i stället för lagtaflorna gick den nya Gudomligheten fram igenom verlden, och dess kalla ande blåste mærgen ur benen och känslan ur hjertat. Man tålte ännu Religionen, men som ett supplement till Polisen, man tålte Konsten, men som ett sällskapsjoller hvaråt man blygdes att öfverlemna sig utom vid lediga stunder. Att Vetandet i och för sig sjelf kunde ha ett värde nekade man alldeles; ty egenteligt värde hade ingen ting annat än det så kallade Nyttiga, det vill säga med andra ord, det som dugde att äta eller att kläda sig med. Derfor berodde också Mensklighetens fullkomlighet väsendteligen på Fabrikernas; och en af Tidehvarfvets consequentaste Tänkare bevisade att m[enni]sk[a]ns företräde framför djuren låg, icke i Förnuftet eller Språket, utan i handen och de fem fingrarna. Denna

nyttans grundsats som enfaldigare tider trott böra underkastas en högre, emedan den är menniskan gemensam med fänaden, den framträdde nu som den högsta lagstiftande Makten, icke blott för den enskilde upplyste mannen, utan äfven i en större scala för Nationerna och Statsläran. Den gamla ridderliga drömmen om folkens ära förklarades antingen rent af för ett hjernspöke, eller uttyddes den så att den var det samma som deras oekonomiska välstånd. I Historien beräknades allt, liksom på ett Handelscontor, efter hvad det inbragte; och en Spinnhusinrättning eller en Tröskmaskin skattades vida högre än Alexanders äfventyrliga tåg till Indien eller Carl XII:s onyttiga segrar. Sålunda hade man i allt solida tänkesätt; och inbegreppet af hela denna vishet kallade man med ett gemensamt namn för Upplysning. I dess sken uppväxte och mognade det adertonde århundradet; ett vidunderligt träd med ihålig stam och med maskstungna frukter; men i Trädets topp visade sig sluteligen, som en blodröd krona, den Fransyska Revolutionen.

Tilläfventyrs skall detta omdöme synas hårdt och ensidigt öfver ett Tidehvarf som så länge prisades för upplysningens och i flere afseenden äfven var det; ett Tidehvarf i spetsen för vilket stodo männer som Voltaire och Fredrik II. Dubbelt betänkligt kan ett sådant omdöme synas i en tid som vår då det hörer till ordningen för dagen att behandla det adertonde århundradet, under hvars spira vi alla lefvat, som man vanligen behandlar afsatta Regenter, hvilkas fel man uppräknar, hvilkas förtjenster man glömmar. Jag älskar icke dagens hjeltar som med tappert mod slå sig till Riddare på den fallne Konungens döda lekamen. Men man måste göra sanningen sin rätt äfven om det sker i dåligt sällskap; och man kan svårligen säga för mycket ondt om en Tidsande, hvilken om den fått verka utan motvigt, skulle ha rotfästat m[enni]sk[a]n vid jorden och plundrat de eviga skatterna i hennes bröst. Min själ vämjens vid denna Mensklighetens prosa, vid detta stäckande af andens vingar, vid denna nyktra och dock falska calcul der man, liksom i Differentialräkningen, kastar bort oändligheten för att få räkningen riktig. – Hade det adertonde århundradets Philosophie varit, såsom mången annan, en sak blott för scholan, så skulle dess inflytande varit af vida mindre betydenhet; men den erkände egenteligen ingen annan schola än verlden, den var en lära icke för scholan utan för lifvet. Genom sin lättfattlighet fick den inträde hos en hvar som ville bli vis för godt köp, och den spridde sig derföre som ett tärande gift i hela Tidens blodmassa. På det andeliga, som dock är människans egentliga lifsluft, trodde den icke; och hade dess luftpump fått gå som den börjat, skulle Menskligheten förr eller sednare blifvit quäfd derunder.

Det adertonde Seklet hvilar i sin graf; och vi kunna med ett Bibliskt talesätt säga att det fallit på sin synd. Dess läror inneburo emedlertid redan i sig sjelfva fröet till sin förstöring. Hvad som är evigt hos menniskan kan väl till en tid förquäfvast; men utrotas kan det ingalunda, så länge himmelen hänger sitt Tempelhalf öfver jorden och predikanten i vårt hjerta ej tystnar. Ett nytt Tidehvarf är kommet, med helt andra grundsatser som vi hoppas, och af en alldeles motsatt anda. Skulle vi emedlertid bedömma den nya Tiden efter dess tecken inom vårt Fädernesland, så vore i sanning våra förhoppningar för framtiden betänkliga. Vid första påseendet skulle det synas som vi endast utbytt den ena ytterligheten mot den andra; och när skälfvan öfvergifvit oss har feberyran infunnit sig. Tillhörde det fordom hvarje upplyst man att tro på intet, så är det tvertom nu hans skyldighet att tro på allt, i synnerhet på det vidunerliga och orimliga. Ägde fordom ingen ting annat ett värde än det som var Nyttigt, så är nu tvertom allting förkasteligt som oyckligtvis duger till något. I Religionen prisar man med rätta dess upplyftande kraft och den Christnas företräde framför alla möjliga; men man betraktar den ingalunda som den bör betraktas, som en ensak för känslan och tron, utan som en bilaga till ett Metaphysiskt System för dagen, i hvars former Christendomens höga Mysterier med all möjlig Dialectisk klyftighet inpassas och inskrufvas. Med ett utnött konstgrepp bevisar man Systemets sanning af dess öfverensstämmelse med Christendomen, och Christendomens af dess öfverensstämmelse med Systemet. I Vettenskapen yrkar man med rätta på allvar och grundlighet; men klarhet och reda förfasckedar man, man antar som Trosartiklar de lösaste Hypoteser, man lefver af phraser, man föredrar det enklaste, det trivialaste i ett slags Orakelspråk, och skrifver Vettenskapens Dagligt Allehanda – i chiffer. Man åberopar sig i de torraste speculationer på egna åskådningar, på visioner och hänryckningar som man fordom trodde tillhöra endast Profeter eller Skalder, men som nu blifvit äfven andra, mera prosaiska Naturers lott. – I Konsten fordrar man med skäl det djupa och betydningsfulla; men till prof härpå vill man påtruga oss, oss Nordens söner med den klara himmelen öfver oss och den väldiga skarpt bestämda Naturen omkring oss, oss arfvingarna af Saga den Djupaugda, ett kraftigt Valhallabarn med skarpa ögon och bestämdhet, en sjuklig gestalt utan merg och senor, med Abstractionens trädsvärd vid sidan och bjellerkåpan på de dimmiga skullrorna: en vålnad som spökar omkring i månskenet och målar sina sammanflytande bilder – i molnen. Allt, äfven det förträffligaste som ej är tillskuret efter detta snitt, förkastas utan vidare process, som oduglighet eller förvillelse. Man vänder med rätta uppmärksamheten på Nationens äldre minnesmärken i Konst och Vettenskap; man talar om en National-litteratur

som visserligen i mera än ett afseende vore önskelig; och med det samma framdrar man till en början ur glömskan allehanda, ifrån liten Jungfru i Rosengård ända till Swedenborgs Nya Jerusalem, och framställer det, icke som historiskt märkvärdigt, utan som mönster till efterföljd och beundran. I språk, i stil, i framställning förkastas utan omsvep allt det som på något sätt påminner om den fordna klarheten och lifligheten; och olycklig är den Författare som någon gång låter undfalla sig en spelande quickhet, eller väl till och med vågar att roa sig åt de införda träsnittsformerna. Den Guds gåfva som våra Förfäder aktade under namn af sunda Förnuftet, den förringar man i synnerhet, såsom otillräcklig för Vettenskapen och endast gjord för pöbeln och de olärde; och både med grunder och ännu mera med exempel bevisar man dess onödighet. – Vid allt detta oväsande åberopar man sig ideligen en så kallad ny lära som skall omstöpa både Vettenskap och Konst, skall lösa alla lifvets och dödens gåtor; och för ohjelpelig förklaras hvar och en som understår sig att tvifla på den nya visheten eller misstänka att den med alla sina under tilläfventyrs endast spelar ur taskan. Ett märkvärdigt rön är det likväl att denna nya lära, i detta skick åtminstone, likasom kokopporna, helst slår an hos barn. Och tränger den en gång, likasom Vaccinen, igenom, så är allt skäl att hoppas att genom dessa begge upptäckter tvenne sjukdomar skola i grund kunna utrotas, nemligen Kopporna och sunda Förnuftet.

Förlåt mig, ädle Luther, om vid ett tillfälle så allvarsamt som det då Svenska Församlingen firar Religionens och Tankefrihetens Jubelfest; förlåt mig om jag då nödsakats att vidröra tidens löjligheter. När Grekerna fordomdags i Olympia firade Pelops' högtid, agade de pojkar på hjeltens graf. Seden var hednisk, men derföre icke just förkastelig; och för minnet af en stor Man som hela sin lifstid igenom kämpat för sanning och sjelfständighet, synes det mig ingalunda ett ovärdigt offer, om man, åtminstone i förbigående beifrar den uppblåsta oförmågan och den omyndiga tanklösheten.

Det kan tilläfventyrs förefalla besynnerligt att jag, vid frågan om Tidens anda fäster en sådan vikt vid de litteraira partierna för dagen, som af de flesta anses med likgiltighet. Men hvarje ny filosofisk åsigt, som omfattar icke en särskild del utan hela Systemet af mensklig odling, så snart den börjar att gripa omkring sig, är antingen ett lod eller åtminstone en visare på Tidens ur. Ofta är den begge delarna. I det sätt hvarpå den både utbredes och bestrides målar sig Tidehvarfvets inre andeliga Kamp, hela den inre verlden, likasom den yttre verlden målar sig på ögonhinnan. De som mest ifrat för eller emot må vara så

obetydliga man behagar. Det är icke Couriren sjelf som är vigtig utan tilläfvntyrers Depecherna som han förer. Jag betraktar dagens filosofierande partigångare som orediga avtryck i vax af Tidens stora skådepenning. Åsigtter sådana som de i fråga varande, och sålunda använde, skulle naturligtvis äfven finna motståndare. De i vårt land hvilkas röst man helst skulle önskat att höra häröfver hafva för det mesta tegat. Men desto mera beställsamma hafva andra visat sig, hvilkas rätt att föra Tidens talan kunnat synas tvetydig. Jag lemnar i sitt värde deras nit för hvad de kalla den goda Smaken och det sunda Förnuftet; men onekeligt är det att tvisten hittills blifvit förd på ett alldeles förvändt sätt. Vid hvarje tvist af hvad beskaffenhet som helst, är det alltid nyttigt att veta hvarom frågan egenteligen är. Det skadar ej heller att skilja saken från personen och åtminstone förutsätta som möjligt att den förra kunde äga något värde ehuru den sednare vore obetydlig. Sålunda hade det här till exempel ej varit illa om man från början insett eller velat inse att frågan tilläfvntyrers kunde vara om något annat än en öfvergående ungdomsyra, att det kanske var Tidehvarfvets slyngelår och icke Författarens som man hade för sig, och att den så kallade Nya Scholan i sig sjelf kunde vara eller åtminstone betyda något helt annat än dess Scholgossar. Men man bedömde hvarken rätt det gamlas värde eller det nyas sträfvande. Nationens yppersta män, i känslan af den orätt som skedde dem, drogo sig i överksam[het] tillbaka inom förskansningarna af sin gamla ära och förhärdade sig i grundsatser och manér som de annars möjligtvis skulle öfvergifvit eller åtminstone ej uteslutande gillat; och de yngre som ej heller någon rättvisa kunde få, störtade sig i allt vildare och vildare utsväfningar. Jag känner i sanning ingen ting andelösare, halfvare, obestämdare än hela denna polemik sådan, som den med få undantag blifvit förd ibland oss. Den var hvarken lek eller strid, hvarken quickhet eller djupsinnighet, hvarken skämt eller allvar. På ena sidan framtågade den nya Uppenbarelsens hjeltar alltid i full metafysisk utrustning; men det var sällan någon lefvande arm som förde klingan och intet hjerta klappade under harnesket. På andra sidan såg man deras motståndare, idel lätta trupper, bokstafliga Gymnosophister, ett slags Athleter som åtminstone deri liknande forntidens att de kämpade nakna. De räknade i synnerhet på löjet och sarcasmen; men först och främst vinner man intet slag med blotta glädjesalfvor; och för det andra är det rätta Löjet allvarets dotter, och ingen skrattar väl som icke äfven, när så fordras, kan vara allvarsam. Härtill kom äfven, och detta var hufvudsaken, att under masken af Smakens och Förnuftets hämnare, mången trodde sig igenkänna endast det gamla, välbekanta UpplifningsSystemets riddersmän, som med det nyas störtande blott åsyftade återställandet af grundsatser hvilkas löslighet man börjat att inse, och hvilkas

ensidighet var förhatlig för hvarje ädelt sinne.

Och sålunda tyckes den ovissa, chaotiska Tiden alltjemnt vackla mellan det liflösa gamla och det utsväfvande nya. Återstode oss ingen ting annat än valet emellan begge dessa ytterligheter, emellan det fordna bildstormeriet och den nymodiga afgudadyrkan, emellan det adertonde Seklets hjertlösa upplysning och det nittondes hufvudlösa svärmeri: – återstode oss ingen ting annat än valet mellan dessa, i sanning jag vet icke huru vi utan att rodna skulle begå Luthers minne, jag vet icke hur vi skulle uthärda hans blickar fulla af lefvande tro, men också af förnuftlig klarhet, jag vet icke hvad vi i dag skulle svara hans allvarliga gestalt som hotande stiger framför oss och frågar hvad vi gjort utaf hans verk. – Men det är icke, det kan icke vara sålunda. Vill man kalla allt det filosofiskt, som omfattar och bestämmer allt det inre hos människan, hela hennes sätt att tänka och se, att tro och hoppas; så är visserligen våra dagars brytning en filosofisk, och så vidt jag förstår en brytning till det bättre. Nemligen i all philosophie som antingen bildar eller åtminstone föreställer sin tid, är det hufvudsakliga i min tanka icke sjelfva Systemets innehåll, eller de påstådda upptäckterna som lätteligen kunna vara falska och vanligen äfven äro det. Philosophien är som Ceres i fabeln; med facklorna i hand söker hon öfverallt sin förlorade dotter och finner henne knappast förr än hos Hades. Det kommer mindre an på hvad den eviga Sökerskan tror sig hafva funnit, än på vägen som hon går för att finna det. Det vigtiga är icke Systemets sanning eller falskhet, för sig sjelf betraktadt, utan den åsigt af verlden som ligger till grund derföre och förhållandet till hvad som äfven utom Systemets område är dyrbart och heligt för människan. Man kan således tvifla på det herrskande Systemet, såsom Lärobyggnad betraktad. Man kan tänka som man vill om dess dogmatiska skryt, att Vettenskapen nu ändteligen är funnen, om dess föregifna upptäckter, om dess bequäma verldsconstruction, med ett ord om dess undercurer. Man kan tro att Philosophien, äfven den nyaste, liknar Portugal som icke kan försvara sina gamla upptäckter, mindre tillvälla sig några nya. Man kan tro att Naturen ännu som förr ligger framför oss, en ofantelig Sphinx med sin oupplösliga gåta. Man kan tro att hvarje blott och bart FörnuftsSystem som icke har eller vill ha någon annan grund än sin egen, är just derigenom grundlöst, och att Andens och Tingens innersta väsende ligger djupare, långt djupare än någon blott Vettenskap räcker. Man kan tro att Ljusets Engel har egenteligen blott tvenne vingar: Religion är den ena och Konst den andra. Man kan tro att Engelen flyger med vingarna och ingalunda med de metafysiska stjertfjedrarna. Men dessa tvifvelsmål rörande yttersta grunden för Vettenskap i allmänhet och den

ifrågavarande i synnerhet hindra ingalunda att i ett annat afseende anse den sistnämnde för ett af tidens gladaste tecken. Vid dess enskilda läror som i alla fall tillhöra scholan är icke mensklighetens öde bundet: de må stå eller falla och troligtvis göra de det sednare likasom alla dess fäder; men det sätt att betrakta människan och verlden som herrskar deri, den ande som lifvar det hela, denna är det som är vigtig för tiden, ty den har bemäktigat sig ungdomen, som är framtidens knopp, den lefver dunkelt i det uppvoxande släktet. Hade den ej uträttat något annat än att den till en början förträngt den fordna lösligheten och riktat sinnena till en grundligare forskning, en allvarsammare method: detta vore redan vigtigt. Ty ytligheten är för tankebildningen det samma som sysslolösheten är för sederna: den förderfvar de bästa anlag och dess väg leder icke ner till sanningens brunn, men endast till träskets vatten. Men ännu vigtigare är det att Systemets hela syftning är rakt motsatt den förut herrskande, att det till en början verkat som släckningsmedel emot den falska upplysningen, en lampa som brann i grafven af allt stort och heligt, att den föraktar det blott djuriska och erkänner det gudomliga hos människan. Denna dess character af opposition mot de förra åsigterna förklarar icke blott en stor del af dess utsväfningar, utan den torde äfven vara det vigtigaste, kanske det enda vigtiga i hela det Nya, åtminstone för hvar och en som älskar Mensklighetens sak högre än Systemet som han öfverläst.

Två ting var det nemligen som Lutherska Reformationen egentligen åsyftade: Religionens helgd och tankens frihet, Tron och förnuftet, icke som fiendtliga makter kämpande mot hvarandra, icke inträngande på hvarandras område, men som fredliga grannar herrskande inom bestämda gränser. Inom sin egen fridlysta krets skulle Religionen herrska, men Religionen enkel och ren, sådan som den framställes i de heliga Skrifterna, utan alla människotillsatser, och fritagen från det mästrande Förnuftets opåkallade förbättringar. På andra sidan skulle Tanken icke vara dess slaf, inga munkfjättrar skulle fångsla honom, intet bål skulle hota den gudaburne, inom sin egen rymd skulle han sväfvva obunden och fri som en forskande Engel sväfvar i den blå luften. Detta var Luthers stora tanke; och på detta fria och dock bestämda förhållande mellan Förnuft och Tro, på denna förliknings-act emellan det menskliga och gudomliga beror hela Reformationens väsende. Så snart denna förlikning brytes, så snart endera af de begge mäktige tränger inkräktande in på den andra, då är harmonien rubbad och Reformationen till sin innersta grund upphäfvden, om också dess yttre former bibehållas. Det adertonde århundradet hvarom jag så ofta talat, uppfattade i allmänhet blott Reformationens ena Element, Tankefriheten, och

upphöjde honom på Trons bekostnad, såsom den enda rättmätige herrskaren. Derföre ansåg också mången detta Tidehvarf som den egentliga fulländaren af hvad Luther börjat, som den rätta Protestantismen; ty det protesterade mot allt som var heligt och gudomligt. Men i sig sjelf var det icke Protestantismens seger utan dess caricatur, det var icke Luthers ande utan den ensidiga förvillelsens. Den försmådda Religionen hämnade sig sjelf, och Tanken, beröfvad sin himmel, kröp med förlamade vingar efter jorden. Den närvarande tiden har tagit en motsatt riktning. Den synes oss extravagera i Tro, den påminner i mycket om den fordna vidskepelsen; men i sig sjelf vill den ingen ting annat än återställa den förlorade jemvigten emellan Religion och Förnuft, emellan himmel och jord. Detta är dess egentliga kännemärke, dess dunkla men likväl otvifvelaktiga sträfvande. Den har för detta ändamål väckt förut slumrande eller förquäfd krafter. Andra makter regera nu i andens verld. Beherrskade oss fordom det nyktra förståndet, så är nu åter Fantasien lössläppt, det lätta rosenmantlade Gudabarn[et] med sina vingar skiftande i solen. I känslan af sin nyvundna frihet tittar han in öfverallt, äfven der dit han egentligen icke hör. Han gjuter sin varma andedrägt på Tiden; och derföre hoppa Tidens pulsar fortare och ojämnare än förr. Vi lefva under islossningen. Floden brusar våldsamt; men det är vårsolens skuld som smälter och befriar. Man talar om tidens tecken i söder, man fruktar eller låtsar åtminstone frukta, för Jesuitism och Påfvevälde, man spår oss idel mörker och barbari för framtiden. Jag älskar ej dessa nattvaktarerop midt på dagen. Hvarifrån skulle då egentligen Påfveväldet komma? Det är dödt, det har redan länge varit dödt, och i dess balsamerade Mumia som ännu står quar, lefver det ingen ande. Den döda väcker ingen förr än han väckes till domen. De löjlige försöken att mana fram dess vålnad, om de någorstädes ännu göras på allvar böra väcka vår medömkan snarare än vårt bekymmer. Tiden har verkligen vext ifrån Påfveväldet. De träd man faller i våra dagar duga icke till Religionsbål: veden är för grön och lågan tänder icke. Det är enfaldigt att icke kunna inse att Medeltiden som man spår oss igen var uppenbart en tid af en helt annan riktning, en helt annan historisk betydelse än den närvarande. Det är enfaldigt att icke kunna inse att hela det nuvarande Europas Bildningssystem är alldeles den raka motsatsen af det Hierarkiska. Hierarkien kan icke återkomma. De orsaker, som gjorde honom nödvändig, gjorde honom på sin tid äfven möjlig; men de finnas nu mera icke, de hafva ej funnits på länge. De tänkesätt den förutsatte äro långt för detta förträngde. Han är en Kronpretendent hvilken, liksom den Engelske Pretendenten, gått i kloster. Den catholska kyrkan står ännu; men i sig sjelf bor det en helt annan ande uti henne. Af det gamla Papistiska Spöket har Europa äfven så litet att frukta som

Insurgenterna i Amerika lära ha att frukta af den afdöde helige Ignatius hvilken en viss Catholsk Konung nyligen skall ha utnämnt till sin FältMarskalk. – Man kan föreställa sig den närvarande tidens brytning under flere särskilta motsatser: den Nya eller Gamla Scholan, Idealism eller Realism, Idé eller Begrepp, Christendom eller Fritänkeri, Fantasie eller Förstånd; öfverallt så vidt jag ser, visar sig en tilltagande öfvervigt på den förstnämndes sida. Låt oss endast lyssna till Tidens röster, så vidt de nemligen kunna höras i stormen. Yrka icke de fleste på andakt och den misskända Christendomen, ropa icke folken till Herran varmare än förr? Vika icke långsamt men dock säkert det fräcka Tviflet och den grinande Smädelsen? Böja icke jordens store och, hvad mera är, jordens snillen, sina stolta hufvuden för stjernan öfver Betlehem? Utspridas icke med förunderlig hastighet de heliga Skrifterna? Tala de icke snart alla jordens tunomål? Är icke med ett ord Religionens ande mindre föraktad, mindre främmande, än den nyligen varit? I Vettenskaperna herrska de symboliska åsigterna. Lösa de också icke den stora gåtan, heldre tänker jag mig dock Naturen som ett lefvande djur än som en död klump. I Uppfostran återkommer man allt mer och mer till det goda Gamla då man härdade både kropp och sinne och närde den unge Anden med fast föda och icke, som sedan blifvit brukeligt, med idel sötsaker. I Konsten råda friare, mera omfattande grundsatser. Till och med bland oss ha djupa, hjertgripande Toner blifvit hörda bland det öfriga oljudet; och i andra land sitter redan den nya Sångmön fullvuxen med sin Aeolsharpa som spelas af himmelens vindar. Öfverallt framträder, ehuru stundom under groteska former, det andeliga, det allvarsamma, det betydningfulla. Öfver allt sticker Tiden handen i sin egen barm, och drar henne renare, om ej alldeles obesmittad derutur.

Så låtom oss icke dömma Tidens ande hårdare än han förtjenar. Låtom oss beifra hans utsväfningar, men derföre icke misskänna det goda som ligger till grund derföre. Den nya Tiden är ännu en yngling: och all ungdomskraft är ofta litet öfversittare, hon älskar det öfverdrifna och börjar gerna med att skaffa sig rum. Vi böra ej heller glömma att den förra Tidens ensidighet väckt och retat den närvarande. Vi böra ej glömma att det Nya är kommet som en Läkare och att sjukdomen som skulle botas var farlig och djupt inrotad. Låt oss derföre icke klandra Läkaren om han är sträng, om han skär djupt i Tidens bröst, ty det är en kräftskada som han måste bortskära. Vår tid är likasom Luthers, en orons, en kampens tid; men jag är för min del öfvertygad att ur de kämpande Elementernas strid skall en bättre, en skönare skapelse framgå; Ty den ordnande Anden sväfvat redan öfver djupet. Låt det brusa, låt det kasta sitt skum! Men

ljuset skall ännu en gång skilja sig ifrån mörkret och när allt är fulländadt skall en förädlad Mensklighet framgå: upprätt skall hon ställa sig midt i den nya Skapelsen och kröna sig med stjernehalvvet. – Den närvarande Tiden har ändteligen äfven sin yttre märkvärdiga sida. Jag kan här fatta mig vida kortare; ty Tidens syftning är här så gifven, den har framträdt och framträder dagligen under så bestämda former att alldeles intet tvifvelsmål kan äga rum. Det går en mäktig ande genom våra dagars historia; en ädel gestalt, med svärd vid sidan och örnevingar på den strålande hjelmen. Jag känner honom rätt väl, Frihetens höga Genius; ty jag är Svensk och jag har vext opp med honom. Det skrämmer mig icke att det är blod i hans händer; ty jag vet hvilkas blod det är. Oförfärad vill jag se honom i de blixtrande ögonen, jag vill leka med hans svärd och trycka honom till mitt hjerta som en barndomsvän. I sig sjelf kan denna Ande, i sitt närvarande skick, anses som en ättelägg af Reformationen. All frihet är i sin grund densamma, i Tanken eller i Staten. Han är Prest i den inre verlden, han är Statsman eller hjelte i den yttre. Hvarhelst en förnuftig tankefrihet finnes, finnes derföre alltid en dylik borgerlig frihet, om icke i sanctionerade former, likväl alltid i verkligheten. Men hvarifrån daterar sig all förnuftig Tankefrihet i Europa, om icke från Lutherska Reformationen. Att den politiska reformen i våra dagar utgått från ett så kalladt Catholskt land bevisar ingen ting häremot; ty det är just det vigtiga i Luthers Reformation att efter den intet Catholskt land funnits i den bemärkelse som före densamma. Man säger att det är adertonde Seklets upplysning som gjort den stora politiska omhvälfningen; om så är, så är det utan tvifvel dess bästa arbete. Men grunden ligger djupare, som ibland annat äfven Englands historia bevisar. Sådan som denna Frihetsande redan länge uppenbarat sig i Europa förtränges han nu mera icke hvarken med våld eller list, hvarken med sofismer eller besvärjningar. Obekymrad går han sin lugna gång och nersparker det förmultnade och lägger hörnstenar till sina Tempel. Det är här ingalunda frågan om en uppbrusande pöbelyra som kastar thronens spillror ibland altarets och firar sina ursinniga högtider på Statens och Ordningens ruiner. Det är icke frågan om frihetens missbruk utan om dess bruk. Det är frågan om folkens eviga rätt sådan som Förnuftet lär den, det är frågan om Staternas djupaste och väsendtligaste grundvalar. Låt oss se oss omkring utan våld och fördom. Hvad är det som folken fordra i Norr och Söder? De fordra endast hvad Statens natur sjelfmant kräfver så vida den skall vara en bildningsanstalt för Menskligheten och icke en Negerplantage med millioner slafvar och en enda Herre med sina underfogdar. De fordra att sjelfve få stifta de lagar de skola lyda, att sjelfve få bestämma de bördor de skola draga. De fordra ansvar äfven å de herrskandes sida. De fordra yttranderätten så fri och

oförkränkt som ordningen och landets säkerhet kunna medgifva emedan den är frihetens andedrägt, emedan hvar och en som onödigtvis inskränker den skär tungan utur Statens mund och förråder att han, lik Orientens Tyranner, vill betjenas endast af stumma slafvar. De fordra att man icke skall gäcka dem med ett tanklöst hjernspöke om rättigheter ärfta inom en enda slägt som aldrig skulle kunna förverkas hvarken genom missbruk eller oskicklighet. De fordra ett liberalare förhållande Stånden emellan, personlig säkerhet och helgden af rättigheter som Naturen skänkt hvarje mensklig varelse. De fordra med ett ord ingen ting annat än hvad vi i vårt Fädernesland äga och med få mellanskof ägt sedan Odens tider. Det är icke välbetänkt om någon nekar dem hvad de sålunda fordra; ty sannerligen de skola förr eller sednare taga det själfva. Man gläder sig att Franska Revolutionen är slutad och att hvad man kallar den gamla ordningen för ett ögonblick är återställd. Men Revolutionen är ingalunda slutad. Endast hans yrsel är slutad, han har sofvit ruset af sig, och med full sansning och lugna blickar går han ännu fram genom Historien. Det är ett fåfängt försök att vilja tränga honom tillbaka eller återföra det gamla Systemet under sina förra lagliga former. Det gamla återkommer egentligen aldrig i Historien, och aldraminst det hvaremot Tidens ande så uppenbart förklarar sig. Vi ha ett stort, ett talande exempel för oss. Föll icke nyligen den väldige mannen som ärftt alla Revolutionens krafter och lade dem till sin egen jättestyrka? Men hvarföre föll han? Ingalunda genom tillfälliga förseeler, ännu mindre genom sina motståndare öfverlägsenhet. Men han föll derföre att han föraktade mensklighetens sträfvande, han föll emedan Despotism är alla dylika jernsjälars uniform, han föll emedan han brottades med Tidens ande som var starkare än han. Små sinnen smäda den väldige i hans fall; men hvad han med sin jättekraft ej genomdref, sannerligen de andra genomdrifva det mindre. Och genomdrefves det verkligen till en tid i vår verldsdel: vore det sant, hvad så mången påstår, att dagen grånar för det gamla Europa; långt i vester, bakom hafvet der Solen går ner för oss, der går hon opp för en ny verld. Dit har Europa redan skickat många af sina bästa förhoppningar, dit skall Menskligheten rädda sina husgudar, liksom Eneas räddade sina ur det brinnande Ilium.

Frihetens, äfven den borgerliga Frihetens sak är icke något främmande ämnde för dagens högtidlighet. Lagbunden Frihet, under hvad gestalt som helst, är vår Trosförvandt: han är en född Lutheran, likasom vi.

Så låtom oss då utan klenmodig fruktan segla utmed Tidens ström. Strömmen har nu sitt vårflöde, men likväl förer han icke blott gyttja utan äfven guldsand.

Snart skall han sjunka inom grönskande bräddar. På dess lugnade yta skola lyckligare slägter framvaggas, och i dess klarnade spegel skall himmelen se sig med alla sina stjernor.

Gladare alltså, hoppfullare än den förvirrade Tidens första anblick tyckes medgifva, återkallar jag i dag ditt minne, ädle Martin Luther! Ditt verk är icke förloradt. Det hvarför du kämpade hela ditt stormiga lif igenom, det som i dina bästa och ljusaste stunder stod klart och lefvande för din själ, det var ingen dröm, ingen menniskodikt, utan det var det eviga Sanna, det eviga Rätta. Ditt verk är icke förloradt. Under skiftande former lefver det ännu midt ibland oss, det skall lefva, så länge ett menskligt hjerta klappar för Guds och Mensklighetens ära. Lycksalig prisar jag dig därför, du Man med det stora sinnet, du eldstod i öcnen, du åska ifrån Sinai! Ty för en själ som din skulle det störa himmelens glädje om du visste att Du lefvat förgäves. – Kämpade också stundom tvenne motsatta verldar i ditt väldiga bröst: hade ett och annat i ditt lif kunnat vara annorlunda, vara mildare, lugnare, jemnare: – Historien, som dömmar dig ser på det Hela, och hon skattar dig som ditt Tidehvarfs, kanske som alla Tidehvarfs största och kraftfullaste man. Så som du hafva blott få verkat på sin egen tid och på de efterföljande: ingen enda har gjort det med så ringa medel som du, eller emot så fruktade motståndare. «Din Gud var dig en väldig Borg», och du har visat hvad en enda Man förmår emot en verld, när hans hufvud är klart, hans vilja är fast och hans hjerta förtröstar på den Evige. Lik en solblomma vände du alltjemnt ditt öga efter ljuset. Fröjda dig därför nu på din Sol! Hvila dig, du djerfve Seglare! Ty din upptäcktsresa är slutad, och du har visat oss vägen till de Saligas öar.

Källa

<div>Vår omständighetsbeskrivning är en omarbetad version av beskrivningen av talet i Ordet är en makt: svenska tal från Torgny lagman till Carl Bildt och Mona Sahlin: en antologi (1998) sammanställd av Kurt Johannesson, Olle Josephson, Erik Åsard.</div>

Taggar

1810-tal, 1817, Man

URI

<https://www.svenskatal.se/tale/esaias-tegner-jubelfesttalet>